

Benelux-colloquium Buurtalenonderwijs

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Situering

Wie de kaart van de Benelux en de aangrenzende regio's voor ogen heeft, ziet een dicht bevolkt gebied, doorsneden door vele grenzen van landen en gewesten, maar ook met een grote rijkdom aan diverse talen. Naast vele plaatselijke dialecten en streektalen zijn, afgezien van het Engels, **Duits, Frans, Nederlands en Luxemburgs de standaardtalen** die tegelijkertijd ook buurtalen van elkaar zijn, en dit op kleine oppervlakte. Wat een verschil met de grote buurlanden, waar dezelfde standaardtaal wordt gehanteerd voor een veel groter grondgebied.

De mensen in de Benelux, en zeker in de vele grensgebieden, leven en werken in een **meertalige en interculturele omgeving**. Grensgebieden zijn echter niet strikt afgebakend en de grote delen van de Benelux zijn grensregio's of taalgrensregio's, waar een belangrijk stuk van het leven meertalig verloopt.

Tegelijk wordt in het onderwijs **een teruglopende kennis** van andere talen gesignaleerd, wat een belemmering vormt voor persoonlijke ontwikkeling en grensoverschrijdende personenmobiliteit.

In plaats van de taaldiversiteit als een probleem te beschouwen, biedt de veelheid aan talen op een kleine geografische afstand in de Benelux net kansen tot bredere en betere vorming, met onder andere meer kansen op de arbeidsmarkt. Het buurtalenonderwijs biedt vanuit dat perspectief een nog onderbenut potentieel.

Het 'Colloquium Buurtalenonderwijs van de Benelux' van 22 november 2019 bracht de experts, begaan met buurtalenonderwijs, uit ministeries, grensregio's en organisaties voor grensoverschrijdende samenwerking uit Nederland, Vlaanderen, Franse en Duitstalige Gemeenschap, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Luxemburg, Hauts-de-France, Nordrhein-Westfalen, Niedersachsen, Saarland, Rheinland-Pfalz, Grand Est samen. Het doel was ervaringen en goede praktijken te delen en na te gaan hoe door opschaling beter kan worden samengewerkt om het buurtalenonderwijs in de verschillende taalgebieden te versterken.

De **kennis van de buurtalen is aldus belangrijk** in zeer vele en diverse situaties in de (taal)grensgebieden. Denk hierbij aan cultuurbeleving, werken, gezondheidszorg, administratieve diensten, veiligheid, onderwijs en vorming, handel, koop en verkoop,

Hoewel het belang van buurtalenkennis dus zeer veel aspecten omvat, werd tijdens het colloquium specifieke aandacht besteed aan **drie onderwerpen**, namelijk de **grensoverschrijdende arbeidsmarkt, de culturele uitwisseling en het onderwijs**.

Tijdens de inleidende presentatie werd benadrukt dat de burenen en buurtalen bijzonder zijn, hoewel de bevolking er niet voor heeft gekozen, men er toch mee is verbonden, net zoals dat bij familie het geval is. Dit brengt met zich mee dat de buurtaal dus ook niet volledig vreemd is. Toch stelt men een sterke terugloop van de buurtalen vast.

Arbeidsmarkt

Constateringen

Voor de goede werking van de grensoverschrijdende arbeidsmarkt is de kennis van buurtalen op vele manieren zeer belangrijk.

Voor **de werknemer en de werkzoekende** is buurtalenkennis in vele gevallen belangrijk omwille van de jobinhoud, omdat de buurtaal tegelijk ook de werktal is. Maar ook de integratie in de bedrijfsomgeving, de contacten met werkgever en met collega's zijn belangrijk voor het vlot verloop van het arbeidsproces. Ook specifieke aspecten van de werkomgeving, zoals bijvoorbeeld de veiligheid op de werkvloer, vereist een zekere kennis van de buur- en werktal. Ook voor laaggeschoolde beroepen is kennis soms belangrijk.

Ook **de werkgever** heeft een zekere kennis van de buurtalen nodig voor de communicatie met de werknemers in functie van het arbeidsproces.

Contacten met **toeleverende en afnemende ondernemingen of organisaties, met cliënten of afnemers van diensten** vereisen in een eertalige omgeving eveneens een zekere buurtaalkennis.

Kortom, in grensgebieden verruimt goede buurtalenkennis de arbeidsmarkt en het afzetgebied van producten en diensten van 180° naar 360°.

Pleidooi 1:

Uit meerdere interventies bleek dat het **gevoel van urgentie** betreffende de noodzakelijke kennis van buurtalen veelal sterker aanwezig is bij werkgevers dan bij werknemers.

De belangstelling voor kennis van buurtalen lijkt zelfs af te nemen, mede door de (foute) perceptie dat versimpeld Engels het taalprobleem zou oplossen. Quod non.

Het is belangrijk dat de beleidsverantwoordelijken het publiek wijzen op het feit dat kennis van buurtalen nodig is voor de arbeidsmarkt en een groot verschil kan maken.

Pleidooi 2:

Deelnemers wijzen op het feit dat het **gewenste niveau van buurtalenkennis** verschilt naarmate de economische sector: in de dienstensector zal het gewenste niveau hoger liggen dan in bepaalde industriële takken. Tegelijk is het zo dat geen enkele economische sector niet gebaat is met betere kennis van buurtalen. Het (versimpeld) Engels is in vele gevallen ontoereikend hiervoor: te simpel, te rudimentair, te eenzijdig.

Er wordt dan ook gepleit voor een **pragmatische aanpak** door de vereiste taalkennis af te stemmen op de reële noden in specifieke situaties. Dat veronderstelt het open staan voor de andere taal, zonder dat kennis perfect hoeft te zijn, door aanspreken van de receptieve vaardigheden.

Pleidooi 3:

Met betrekking tot het onderwijs wordt het belang beklemtoond **om al jong te starten**, en op verschillende manieren, zoals immersiescholen of meertalige scholen.

Gebrek aan kennis bij leerkrachten kan men verhelpen door uitstapjes of taalbaden met betrokkenheid van jonge leerkrachten uit de buurregio.

Voor het middelbaar onderwijs, en zeker ook in het beroepsonderwijs, kunnen langdurige practica in de buurtaal een interessante piste vormen.

Maar ook **op de werkvloer** zelf kunnen specifieke acties worden ondernomen, aansluitend op de concrete werksituaties.

Cultuur

Constateringen

Kennis van buurtalen is een voorwaarde voor **betere culturele uitwisseling** over de grens heen, maar is als zodanig niet voldoende. Betere kennis van buurtalen bevordert de interactie met andere cultuur: men begrijpt mekaar beter, men wordt een beetje als de andere, er groeit respect en empathie.

Gevreesd wordt dat de dramatische daling van de kennis van de buurtalen leidt tot **culturele verschraling**. Anderzijds kan verbetering van de kennis van buurtalen leiden tot een grotere afzetmarkt voor culturele producten.

Uit interventies blijkt dat de dominantie van het (versimpeld) Engels en de illusie dat dit volstaat voor goede culturele uitwisseling, de motivatie om buurtalenkennis te versterken ondermijnt.

Pleidooi 1:

De deelnemers pleiten voor sterkere kennis van de buurtaal, als **basis voor intensere culturele uitwisseling**, en dit op basis van **wederkerigheid** en **gelijkwaardigheid**, samengevat onder de term "**Linguistic Justice**".

Met betrekking tot het vereiste kennisniveau van de buurtaal maakt men onderscheid tussen (I) niveau van de 'courtoisie' (om het ijs te breken), van de luistertaal (ieder spreekt de eigen taal maar begrijpt de andere) tot de actieve meertaligheid (spreken, lezen, schrijven en luisteren in de andere taal).

Pleidooi 2:

De deelnemers pleiten ervoor dat het beleid een duidelijke en positieve keuze maakt voor de kennis van de buurtalen en zorgt voor **meer prestige voor taal en cultuur op school**. Beleidsverantwoordelijken moeten meer actief inzetten op verbetering van de kennis van buurtalen via onderwijs.

Het onderwijs besteedt daar te weinig aandacht aan door de **paradigmaverschuiving** van het 'Bildungsmodel' naar de focus op 'STEM' (*Science – Technology – Engineering – Mathematics*).

Men stelt vast dat de kennis van het Engels, de lingua franca, en van de Engelstalige cultuur quasi vanzelf komt, onder impuls van de moderne media.

Pleidooi 3:

De deelnemers pleiten voor ondersteuning van een **media-aanbod en een cultuuraanbod** dat culturen en grenzen overstijgt.

Ze wijzen er op dat taalkennis en taalgevoel ook wordt doorgegeven **via de media**.

Het ondertitelen van programma's en films draagt meer bij tot buurtalenkennis dan het nasynchroniseren. Dit is een manier om buurtalenkennis op een vlotte manier te promoten.

Meer en meer gebeurt deze beïnvloeding echter vooral **via streaming**, zoals Netflix, Youtube, die meer en meer gelden als grenzeloze culturele dragers. Ook daar is ondertiteling belangrijk.

Maar ook specifieke **culturele activiteiten** voor kinderen in cultuurhuizen, jeugdbewegingen, verenigingen in grensgebieden verdienen meer aandacht en ondersteuning om de buurtalenkennis en de culturele uitwisseling te versterken.

Onderwijs

Buurtalen verdienen hun plaats in het onderwijs, zowel binnen het reguliere onderwijs als in de beroepsopleidingen. Betere kennis van buurtalen is steeds vaker een doelstelling van de verschillende onderwijsministeries, organisaties in de grensgebieden (Euregio's), en van specifieke organisaties die de opdracht hebben om het onderwijs van de eigen taal in het buitenland te bevorderen (bijvoorbeeld de Nederlandse Taalunie, Wallonie-Bruxelles International (WBI), Alliance française, Goethe Institut).

De overheid moet buurtalenkennis in de scholen **actief bevorderen**. In sommige landen of regio's is dat al het geval: zo heeft Luxemburg een zeer actief beleid op gebied van buurtalenkennis in het reguliere onderwijssysteem.

De deelnemers benadrukken dat het buurtalenonderwijs best **zo vroeg mogelijk** kan starten. Er zijn verschillende mogelijkheden om een buurtaal aan te bieden: als initiatie maar ook in tweetalige of immersiescholen.

Opgemerkt wordt dat de **bereidheid** om een buurtaal te leren kennen soms afneemt, ten voordele van het Engels dat blijkbaar op een gemakkelijker manier wordt verworven, via de populaire cultuur. Er wordt voor gepleit om beleidsmatig **een volgorde** voorop te stellen: eerst de moedertaal, vervolgens een buurtaal en als derde andere talen op internationaal niveau.

Ook is het belangrijk om **de continuïteit** te garanderen. Beter buurtalenonderwijs in de lagere school moet worden verder gezet in het voortgezet of middelbaar onderwijs.

Ook in geografische zin: buurtalenkennis moet worden opgevolgd als een kind naar een ander deel van het land verhuist.

Een toenemend knelpunt betreft de **dalende kennis van de buurtalen bij de leraren**. In sommige gevallen moeten oudere leerkrachten terug worden ingeschakeld. Aan de overheden wordt gevraagd in te zetten op de garantie van de kwaliteit van de leerkrachten.

Tijdens het colloquium werden meerdere goede voorbeelden getoond hoe de overheid meertaligheid en buurtalenonderwijs kan stimuleren. Eén concreet voorbeeld betrof het **Euregioprofiellabel** dat 53 lagere scholen in de 5 deelgebieden van de Euregio Maas-Rijn hebben ontvangen. In dit kader wordt voorzien in flexibel lesmateriaal en onderlinge ontmoetingen voor leraren en leerlingen. Belangrijk hierbij is dat buurtalen onderwijs wordt verankerd in het schoolprogramma, dat het geen extra belasting betekent en dat het wordt gedragen door de lokale besturen aan de verschillende zijden van de grens

Deze goede praktijken zijn ook overdraagbaar naar andere regio's.

Opgemerkt werd dat concrete initiatieven de verschillen tussen onderwijssystemen van de verschillende landen en regio's de die verschillen enigszins kunnen overbruggen.

Aanbeveling aan de Benelux

De deelnemers aan het colloquium vinden het belangrijk om het thema van Buurtalenonderwijs ‘**op te schalen**’ van de verschillende grensoverschrijdende regio’s naar de Benelux als geheel.

Dit kan helpen om de **(I) goede praktijken onderling te delen, (II) om het buurtalenonderwijs ook beleidsmatig aan te moedigen** en **(III) om buurtalenkennis en -onderwijs structureel te verankeren** in het onderwijsbeleid in de belangrijke taalgemeenschappen (Nederlands, Frans, Duits). Ook hier zijn wederkerigheid en gelijkwaardigheid (*‘Linguistic justice’*) belangrijk.

Ad I) **De geografische nabijheid** van andere talen in en grenzend aan de Benelux, zeker in de grensgebieden, biedt mogelijkheden om allerlei programma’s voor uitwisseling en expertisedeling op te zetten. Goede voorbeelden inzake buurtaalonderwijs kunnen deel uitmaken van het beleid en als voorbeeld dienen voor andere regio’s binnen de EU en Euregio’s.

Er is een ruime potentie om uitwisselingsprojecten op te zetten op korte afstand. Tegelijk kunnen ook de ministeries worden betrokken bij dergelijke uitwisselingen.

Ad II) **Beleidsmatige ondersteuning** kan kennis van buurtalen in het onderwijs, zowel bij leerlingen als bij leerkrachten, versterken door het stimuleren van grensoverschrijdende deelname aan nascholingen, het creëren van uitwisselingsmogelijkheden voor studenten van lerarenopleidingen binnen aangrenzende regio’s, specifieke ruimte creëren voor buurtaalkennis in het beroepsonderwijs en zo meer.

Ad III) Buurtalenonderwijs kan ook **structureel verankerd** worden in het onderwijs. Denk dan aan de promotie van buurtalenonderwijs in de leerprogramma’s en de eindtermen, die door de diverse ministeries worden vastgelegd.

De Benelux-samenwerking biedt de mogelijkheid om op een **neutraal en onpartijdig forum** samen te werken en afspraken te maken tussen overheden en belanghebbenden. Op die manier kan de Benelux-samenwerking op dit onderwerp ook bijdragen tot de gewenste wederkerigheid en gelijkwaardigheid (*‘Linguistic justice’*). Bovendien sluit dit aan bij de klemtonen van het Benelux-Verdrag van 2008, waarin grensoverschrijdende samenwerking en de Europese voortrekkersrol centraal staan. Een gelijkaardige impuls wordt gegeven door de hernieuwde politieke verklaring over de verdere ontwikkeling van een hechtere samenwerking tussen de Benelux-landen en Noordrijn-Westfalen, die op 2 april van dit jaar werd ondertekend door de premiers van de Benelux en de minister-president van Noordrijn-Westfalen.

De voorbereiding van het volgende **Gemeenschappelijk Werkprogramma 2021-2024** van de Benelux Unie zal plaatsvinden in de loop van 2020. We willen nu al suggereren om het thema Buurtaalonderwijs naar voor te schuiven.

Zo wordt ook invulling gegeven aan de **Europese ambitie** dat alle leerlingen minstens twee vreemde talen leren, waarvan één bij voorkeur de buurtaal, vastgesteld door de EU-staatshoofden en regeringsleiders op de top van Barcelona op 15-16 maart 2002.

https://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/barcelona_european_council.pdf